

Namn att minnas

Erik Grafström

En vacker vårdag i slutet på 1930-talet, då de skuggor andra världskriget kastade framför sig började tätna, beslöt några studenter vid Stockholms Högskola att protestera mot världsordningen. Det skedde på studentikost sätt: genom att äta en middag på Hasselbacken, där ingenting saknades och som följaktligen ingen av dem i själva verket hade råd till. För att ytterligare demonstrera det oansvariga och otillständiga i sitt beteende konstituerade de sig vid sittande bord till Samfundet Vänner av ett Enkelt Levnadssätt, med uppgift att äta middag på Hasselbacken en kväll varje vår.

Samfundet sammanträdde ännu en gång: det var våren 1939. Så kom kriget, och medlemmarna skingrades för att aldrig mera mötas i tecknet av ett enkelt levnadssätt. De utgjorde en brokig samling. En av dem blev exempelvis med tiden generalsekreterare i Internationella Röda Korset. En annan blev specialist på jordbrukets föreningsrörelse. En tredje blev en ökad tidningskrivare. Och en fjärde blev en stor man i staten, av somliga benämnd kanslihusets grå eminens. Hans namn är Erik Grafström.

Anekdoten om vännerna av det enkla levnadssättet anföres på det att ingen måtte tro att det inte fanns — och finns! — ett drag av mänsklighet, ja t o m av lättsinne och överdåd, hos den grå eminensen, låt vara väl dolt bakom tyngden av förkrossande saklighet. Sakligheten, i förening med en bedrägligt mild skärpa, var framträdande redan då det begav sig och förskaffade honom tidigt kamraternas respekt. Han fick en auktoritet som verkningfullt kontrasterade mot hans på den tiden knappast imponerande yttre. Erik Grafström som nykomling på Högskolan kunde föra tanken till Ölander i Blanches "Ett resande teatersällskap." Mager, lätt rödfnasig, lätt rödögd, med rufsigt hår och mjäll på den blankslitna kostymen tycktes han be om ursäkt för sin existens. Men det var skenet som bedrog, det märkte man så snart man lyssnat

en stund till hans lågmälda, torra, sakligt oantastliga sarkasmer. Det allmänna förtroende han tillvann sig tog sig bl a uttryck i att han år 1938 blev studentkårens sekreterare, 1939 dess ordförande och efter ytterligare något år ordförande i Sveriges Förenade Studentkårer.

Bland det roligaste med Erik Grafström är att han är bror till Anders Grafström, generalen, ryssdödaren, frivilligförbundets ordförande. Något mera olik än dessa båda överstesöner från Norrland har man svårt att tänka sig. Anders: konservativ, impulsiv, storsvenskt blågul, en huggvärja som vill inta alla fästen med stormande hand, en verklig karolinerpamp. Erik: radikal, skeptisk, småsvenskt rödbrokig, en eftertänksam planushållare, som inte försmår kringgående reformistiska rörelser och visserligen är en pamp, men av helt annat slag — en verklig kanslihuspamp. (Med åren har han fått en *eloquentia corporis* som gör att han även till det yttre bär syn för sägen.) Ty i kanslihusets centrum — att tala om dess hjärta vore alltför poetiskt — sitter Erik Grafström, i rummet närmast Palme, med vilken han fö är granne också på Fårö. Vad han gör i detta rum? Han tänker. Man skulle kunna säga att han ägnar hela sin energi åt att tänka på vår energi — med andra ord på Sveriges energiförsörjning. Men de finnas, som tror att han också hinner syssla en hel del med regeringspartiets politiska energiförsörjning. Hur har han kommit därhän — från Högskolan och Hasselbacken?

Jo, utgångspunkten var, ironiskt nog — Enskilda banken! Ehuru lärjunge till Tingsten, Gunnar Myrdal och Karin Kock (han tog en pol mag 1939) och redan under högskoletiden ansedd som socialdemokratisk sympatisör, började han sin bana som utredningsman åt "Wallenberg". Det var dock blott ett tillfälligt felsteg. Redan 1941 drogs han in i den statliga utredningskvarken av 1941 års befolkningsutredning och påföljande år lockade ho-

nom hans gamle studentkamrat Erik Huss över från banken till industrikommissionens utrikeshandelsbyrå. Han efterträdde Huss som chef för denna byrå 1944 och blev två år senare chef för bränslekommissionens utrikeshandelsbyrå. Efter specialuppdrag inom handelsdepartementet utsågs han 1947 till chef för handelskommissionens utredningsavdelning för att småningom bli direktör i kommissionen och därefter 1951—55 direktör för utrikeshandelsärenden i den sammanslagna handels- och industrikommissionen.

År 1955 var ögonblicket inne för Grafström, som år 1949 förordnats till en byråchef, att ta steget fullt ut eller rättare sagt in i den ordinarie karriären. Han utnämndes till statssekreterare i kommunikationsdepartementet, där han alltså fick hedern att efterträda ingen mindre än Arne S Lundberg. Grafström, som under Gunnar Myrdals tid i handelsdepartementet hört till dennes krets av ekonomiska rådgivare, kom nu att bli en allmer inflytelserik medlem i kanslihusets braintrust. Dessa yngre samhällstänkare hade till uppgift att med konstruktiv kritik animera den socialdemokratiska politiken. Om det är riktigt — som på sina håll påstås — att Grafström ansågs alltför konstruktiv eller alltför kritisk eller kanske bådadera, kan här lämnas därhän. Säkert är att han redan efter två år som statssekreterare ansågs mogen för uppgiften som generaldirektör och chef för Vattenfallsstyrelsen.

Det var första gången i historien som en icke tekniker anförtröts denna post, och det är inte för mycket sagt att Grafström betraktades med åtskillig skepsis av flera blivande medarbetare. Själv tröstade han sig som vid många andra tillfällen — enligt vad han själv uppgivit — med det gamla talesättet "Den Gud giver ett ämbete, giver han ock förmågan". Utan att på något sätt vilja dra in Gud i detta suspekta sammanhang, måste man kon-

statera att åtminstone den gången stämde tanken. Grafström är lika arbetsam som receptiv, har blick för väsentligheter, lätt för att samarbeta och lätt för att förhandla. Han blev också snart en äkta "vattenfallare" — på gott och ont, kan man säga med tanke på dusterna kring de norrländska älvarna. Om Grafströms uppriktiga naturskyddsintresse kan dock ingen tvekan råda. Inte för intet är fjällvandringar hans favoritrekreation och det var han som så småningom lyckades åstadkomma "freden i Sarek".

Han åstadkom även mycket annat inklusive en genomgripande rationalisering av vattenfallsverket. År 1970 övergick han från generaldirektörsposten till ordförandeposten för att regeringen skulle kunna utnyttja hans tjänster mera fritt. Han satte i gång Atomenergi och är en av den fredliga kärnkraftens främsta och "tyngsta" förespråkare. Han är styrelseordförande i LKAB och NJA, styrelseledamot i Statsföretag och av regeringen placerad som sådan i Handelsbanken etc. Han är något av en regeringens ekonomiske allt i allo. Men politruk har han aldrig kunnat kallas. Han skulle ha kunnat nå dit han nått beroende av partitillhörighet. Han är intelligent, klok och omdömesgill. Därtill kommer att han är personligen fin och redbar och till hela sitt humoristiska väsen försynt på ett sätt som gör varje antydning om strebertum löjväckande. Hans gamla kamrater kan undra, inte över att han en gång föll offer för Myrdals intellektuella förförelsekonster utan över att han trots alla spår som förskräcka alltjämt biträder socialdemokratins ekonomiska politik. Men vem vet hur den tett sig utan honom? Trots allt känns det tryggt att ha denne sympatiska och pragmatiska man, ett inbegrepp av lugn saklighet, i rummet intill Palme.

GU